

Dialogové systémy

Luděk Bártek

Laboratoř vyhledávání a dialogu, Fakulta Informatiky Masarykovy Univerzity,
Brno

jaro 2013

- Zkoumá zvukovou stránku jazyka z různých aspektů.
- Základní pojmy, které souvisejí s dialogovými systémy:
  - foném
    - samohlásky – formanty
    - souhlásky – znělost/neznělost souhlásek
  - koartikulace
  - spodoba znělosti

Fonémy a fonetická transkripce

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Foném – elementární zvukový segment, který je vymezen na základě své schopnosti diferencovat vyšší, znakové jednotky jazykového systému (morfémy).
- Fonetická transkripce (přepis) – převod psaného textu do odpovídající fonetické podoby:

na shledanou → na zhledanou | na schledanou

- Fonetická abeceda – slouží k zápisu fonetického přepisu
  - Mezinárodní fonetická abeceda (IPA) – součástí standardu UNICODE
  - Řečové vyhodnocení metod fonetické abecedy (SAMPa) – sedmibitový přepis fonetické abecedy, využívá se při automatizovaném zpracování (např. řečový syntetizér MBrola, ...)..

- Samohláska – samostatně tvoří slabiku
- Rozdělení samohlásek:
  - krátké: a, e, i, o, u
  - dlouhé: á, é, í, ó, ú
  - dvojhlásky: eu, au, ou
- Obsahují:
  - základní hlasivkový tón – frekvence kmitání hlasivek (100 — 400 Hz)
  - formanty – frekvence vzniklé a zesílené rezonancí v hlasových dutinách.

- Frekvence vzniklé a zesílené rezonancí v hlasových dutinách
  - F1 – vzniká rezonancí v dutině ústní.
  - F2 – vzniká rezonancí v dutině hrdelní.
- Existují i vyšší formanty (F3, ...) – výskyt je často individuální.
- Výskyt a intenzita formantů se může lišit v závislosti na:
  - pohlaví – muž/žena
  - věku – dětství/dospívání/dospělost/seniorský věk
  - zdravotním stavu – např. nachlazení, ochraptělost, nemoci hlasivek a hrtanu, ...
  - ...

Formanty F1 a F2 pro české samohlásky

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

Samohláska	Formant F1	Formant F2
a	700 — 1100 Hz	1100 — 1500 Hz
e	500 — 700 Hz	1500 — 2000 Hz
i	300 — 500 Hz	2000 — 3000 Hz
o	500 — 700 Hz	900 — 1200 Hz
u	300 — 500 Hz	600 — 1000 Hz

Tabulka : Formanty F1 a F2 u samohlásek

Četnost výskytu samohlásek

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

Samohláska(y)	Relativní četnost
[e]	10 %
[a], [o], [i]	6 — 7 %
[í]	4 %
[á], [u], [é], [ou], [ú]	< 4 %
[ó], [au], [eu]	pouze nepatrná frekvence

- Na rozdíl od samohlásek jsou souhlásky dynamické děje.
- Silně závisí na kontextu, ve kterém se nacházejí.
- Tónový charakter mají pouze části některých souhlásek:
- Dělí se podle:
  - znělé – vznikají v hltanu, obsahují základní hlasivkový tón.
  - neznělé – vznikají v řečových dutinách (nosohltanové, ústní, ...), mohou mít charakter šumu (např. sykavky):
    - problematická detekce začátku promluvy při zašuměném zdroji.
  - Znělé a neznělé samohlásky se mohou vyskytovat v párech (párové souhlásky) např.:
    - r/l
    - b/p
    - d/t
    - ...

- Kroky digitalizace zvuku:
  - 1 vzorkování – snímání aktuální hodnoty signálu s danou frekvencí (vzorkovací frekvence)
  - 2 kvantizace – převod reálných hodnot na celočíselné
  - 3 kódování průběhu vlny – způsob ukládání informací o průběhu zvuku.

- Snímání aktuální hodnoty signálu s danou frekvencí – vzorkovací frekvence.
- Vzorkovací frekvence – měla by být minimálně dvojnásobkem nejvyšší frekvence, která je v signálu přítomna, aby bylo možné původní signál bez ztráty informace zrekonstruovat (Shannonův vzorkovací teorém).
- Získané hodnoty musí být následně kvantizovány a vhodným způsobem uloženy.
- Nejpoužívanější vzorkovací frekvence:
  - 8 kHz – telefonní kvalita
  - 16 kHz
  - 22050 Hz – rozhlasová kvalita
  - 44100 Hz – CD kvalita
  - 48 kHz – DVD kvalita

- Metoda převodu spojitych hodnot na diskretní.
- Princip:
  - Pokud hodnota signálu překročí n . násobek kvantizačního kroku je jí přiřazena hodnota n .
  - kvantizační krok = rozsah hodnot měřené veličiny/počet diskretních hodnot
  - kvantizační chyba – zaokrouhlovací chyba způsobená velikostí kvantizačního kroku, přímo úměrná velikosti kvantizačního kroku.
- Běžně používané kvantizace:
  - zpracování zvuku:
    - 2^8
    - 2^{16}
    - 2^{24}
  - zpracování obrazu, ... navíc
    - 2^{32}

Způsoby kódování průběhu vlny

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Přímé ukládání hodnot získaných kvantizací – kódování PCM (Pulse-Code Modulation).
  - relativně pomalé změny průběhu zvukového signálu – malé rozdíly mezi sousedními vzorky.
  - Velká redundance dat.
  - Problém v případě příliš velkého rozptylu amplitud v signálu – příliš velký kvantizační krok – příliš velká kvantizační chyba, příliš malý kvantizační krok – přetečení v okamžiku zvětšení amplitudy signálu.
- Diferenční PCM – ukládá se rozdíl mezi sousedními vzorky
- Adaptivní diferenční PCM — diferenční PCM s proměnou velikostí kvantizačního kroku.

Diferenční pulsní kódová modulace

Dialogové systémy

Luděk Bártek

Základy fonetiky

Úvod do počítačového zpracování zvuku

Komunikace uživatel – dialogový systém

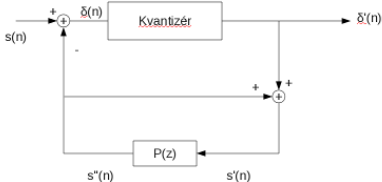
VoIP
SIP

Zpracování digitalizovaného signálu

Analýza digitalizovaného signálu v časové oblasti

Analýza digitalizovaného signálu ve frekvenční oblasti

- Vychází z předpokladů:
  - Rozdíl dvou po sobě jdoucích vzorků je podstatně menší hodnota než hodnota vzorku.
  - Následující vzorek lze poměrně přesně odhadnout jako lineární kombinaci předchozích vzorků.
- Blokové schéma kódování signálu pomocí DPCM

- $s''(n)$ – odhad hodnoty řečového vzorku
- $s'(n)$ – rekonstruovaný signál, získaný jako součet kvantizovaného signálu $\delta'(n)$ a $s''(n)$
- $\delta(n) = s(n) - s''(n)$

Adaptivní pulsní kódová modulace

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém
VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Možné velké změny amplitudy signálu:
  - Nepřesné zachycení slabého signálu – amplituda je příliš malá, srovnatelná s kvantizačním krokem (příliš velký kvantizační krok).
  - Zkreslení (ořezání) silného signálu – dojde k přetečení rozsahu hodnot určených pro zakódování signálu (příliš malý kvantizační krok).
- Řešení: přizpůsobení kvantizačního kroku amplitudě signálu.

Způsoby komunikace uživatele s dialogovým systémem

Dialogové systémy

Luděk Bártek

Základy fonetiky

Úvod do počítačového zpracování zvuku

Komunikace uživatel – dialogový systém

VoIP
SIP

Zpracování digitalizovaného signálu

Analýza digitalizovaného signálu v časové oblasti

Analýza digitalizovaného signálu ve frekvenční oblasti

- Hlasová:
  - komunikace většinou prostřednictvím telefonní sítě (PSTN, VoIP).
  - Digitalizace hlasu probíhá:
    - Na straně uživatele – komunikace pomocí VoIP.
    - Na straně telefonní ústředny – DS používá VoIP, uživatel používá PSTN.
    - Na straně DS – uživatel i DS používají PSTN.
  - Rozpoznávání řeči probíhá většinou na straně DS.

Způsoby komunikace uživatele s dialogovým systémem

Dialogové systémy

Luděk Bártek

Základy fonetiky

Úvod do počítačového zpracování zvuku

Komunikace uživatel – dialogový systém

VoIP
SIP

Zpracování digitalizovaného signálu

Analýza digitalizovaného signálu v časové oblasti

Analýza digitalizovaného signálu ve frekvenční oblasti

- textová:
  - uživatel komunikuje s DS buď pomocí specializovaného klienta nebo pomocí běžných protokolů z rodiny TCP/IP.
  - Odpadá nutnost rozpoznávání řeči.
  - Využívá se hlavně pro vývoj a ladění.
- hlasová+textová:
  - komunikace s DS buď VoIP nebo specializovaný klient.
  - V případě VoIP text buď pomocí DTMF nebo simulace SMS.

- VoIP – rodina protokolů pro řízení průběhu hlasové komunikace a přenos hlasu přes internet (sít' na bázi IP).
- Využívá se pro IP telefonii.
- Využívá protokoly:
  - UDP (transportní vrstva):
    - Stará se o přenos paketů přes počítačovou sít' mezi dvěma body.
    - Není zajištěno doručení paketů ani jejich pořadí.
    - Výhoda – nízká rezie přenosu dat.
    - Nevýhody – možná ztráta dat a možnost velkých rozdílů v rychlosti doručení jednotlivých paketů
  - RTP (relační vrstva):
    - Využívá se pro přenos multimediálních dat.
    - Zajišťuje doručení paketů.
    - Umožňuje řízení parametrů přenosu – zajistí malé rozdíly v rychlosti doručení paketů.

- VoIP – řada implementací
- liší se
  - použitými standardy – H.323 (na ústupu, standard ITU, komplexní, relativně komplikovaný), SIP (jednodušší náhrada H.323, v současnosti velmi rozšířený), firemní – Skinny (Cisco), HFA (Siemens), ...
  - službami – telefonie, TV (DVB), fax, zasílání zpráv, ...
  - signalizací – závisí na zvoleném standardu a použitých protokolech.
  - ...

Session Initiation Protocol (SIP)

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- protokol pro řízení signalizace pro VoIP na aplikační vrstvě OSI modelu
- textový protokol pracující v režimu klient–server, poskytující mechanismy pro:
  - přesměrování hovoru
  - číselnou identifikaci volajícího a volaného
  - osobní mobilitu
  - autentizaci volajícího a volaného
  - podporu konferenčních hovorů prostřednictvím vícesměrového zasílání dat (multicast).
  - ...

SIP – pokračování

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Identifikace účastníka – URI ve tvaru *sip:číslo@adresa_počítače*
  - číslo – číslo přidělené uživateli na daném stroji (VoIP ústředně)
  - adresa počítače – adresa (FQDN/IP) ústředny, na které je uživatel registrován.
- SIP relace může být:
  - přímá – navázána přímo komunikujícími stranami
  - s použitím SIP proxy serveru/ů – tyto slouží jako registrátoři účastníků.
- Činnosti protokolu SIP:
  - Lokalizace účastníka – pomocí identifikace
  - Zjištění stavu účastníka – připravenost k přijetí hovoru vs. obsazeno/přesměrováno
  - Zjištění možností účastníka – dostupné kodeky, dostupná šířka pásma, podpora audia/video, ...
  - Vlastní navázání spojení – využívá se protokol SDP
    - popisuje navazované spojení,
    - odkazuje na RTP datový tok, který je využit pro

Řízení průběhu spojení pomocí protokolu SIP

Dialogové systémy

Luděk Bártek

Základy fonetiky

Úvod do počítačového zpracování zvuku

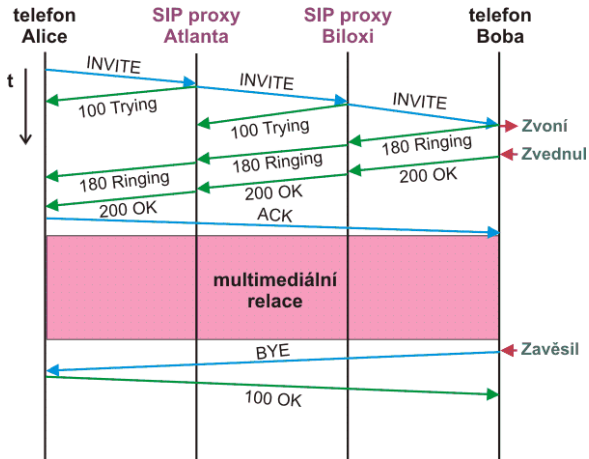
Komunikace uživatel – dialogový systém

VoIP
SIP

Zpracování digitalizovaného signálu

Analýza digitalizovaného signálu v časové oblasti

Analýza digitalizovaného signálu ve frekvenční oblasti

Zpracování digitalizovaného signálu

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Zvuk je neměnný pouze na krátkých časových úsecích – metody krátkodobé analýzy.
- Tento interval se nazývá mikrosegment – velikost 10 — 40 ms.
- Metody krátkodobé analýzy:
  - V časové oblasti – zpracovávají se přímo hodnoty jednotlivých vzorků.
  - Ve frekvenční oblasti – ze vzorků se získávají frekvenční charakteristiky, které jsou následně zpracovány.
- Modelování funkce Cortiho ústrojí – pomocí diferenciálních rovnic se simuluje rezonance na určitých vláčkách Cortiho ústrojí.

Váhové okénko

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém
VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Při krátkodobé analýze předpokládáme, že signál je v okolí mikrosegmentu periodický se stejnou periodou jako uvnitř.
- Vzniklá chyba se kompenzuje použitím „okénka”.
- Okénko – posloupnost vah pro vzorky v mikrosegmentu.
- Tyto váhy by měly odpovídat tomu, jak je daný vzorek ovlivněn okolím mikrosegmentu.
- Nejčastěji používané typy okének:
  - pravoúhlé okénko
  - Hammingovo okénko

Hammingovo okénko

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

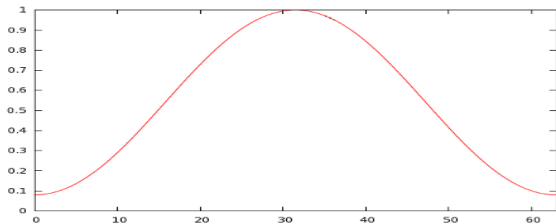
Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Vychází z předpokladu, že čím jsou vzorky blíže středu mikrosegmentu, tím méně jsou ovlivněny okolím.
- Pro výpočet vah se používá vzorec:

$$w(n) = \begin{cases} n = 0 \dots N - 1 & 0.54 - 0.46 \cos\left(\frac{2\pi n}{N-1}\right) \\ n < 0 \vee n \geq N & 0 \end{cases}$$

- Průběh vah okénka na mikrosegmentu:

- Vychází se z předpokladu:
  - 1 vzorky mikrosegmentu nejsou pro naše potřeby ovlivněny okolím mikrosegmentu
  - 2 všechny vzorky mikrosegmentu jsou ovlivněny stejně.
- Všechny vzorky mikrosegmentu mají shodnou váhu.

$$w(n) = \begin{cases} 0 \leq n < N & 1 \\ n < 0 \vee n \geq N & 0 \end{cases}$$

Analýza digitalizovaného signálu v časové oblasti

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Vychází přímo z hodnot vzorků, nikoliv z hodnot spektra.
- Používané metody:
  - funkce krátkodobé energie
  - funkce krátkodobé intenzity
  - funkce středního počtu průchodů nulou
  - diference 1. řádu
  - autokorelační funkce
  - ...

Analýza v časové oblasti

Funkce krátkodobé energie

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém
VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Využívá funkci průměrné energie v rámci segmentu:

$$E(n) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} (s(k)\omega(n-k))^2$$

- $s(k)$ – vzorek v čase k
- $\omega(n-k)$ – váha odpovídajícího okénka pro čas k
- Výstupem je průměrná energie v daném okénku.
- Druhá mocnina zvyšuje dynamiku zvukového signálu.
- Použití:
  - automatické oddělení ticha řeči (signálu)
  - příznaky v jednoduchých klasifikátorech slov
  - oddělení znělých a neznělých částí promluvy.

- Funkce intenzity signálu v daném okénku.

$$I(n) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} |s(k)|\omega(n - k)$$

- $|s(k)|$ – absolutní hodnota vzorku v čase k
- $\omega(n - k)$ – váha odpovídajícího okénka pro čas k
- Použití – stejné jako funkce krátkodobé energie.
- Oproti krátkodobé energii nezvýrazňuje tolik dynamiku řečového signálu.

Analýza v časové oblasti

Krátkodobá funkce středního počtu průchodu nulou

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém
VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Počítá změny znaménka digitalizovaného signálu.

$$Z(n) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} |\operatorname{sgn}[s(k)] - \operatorname{sgn}[s(k-1)]| \omega(n-k)$$

- Varianta – počet lokálních extrémů.
- Obě metody mohou být negativně zatíženy šumem zvukového pozadí.
- Použití:
  - detekce ticha
  - detekce začátku a konce i zašuměné promluvy
  - přibližné určení základního hlasivkového tónu a formantů
  - příznaky jednodušších klasifikátorů slov

Analýza v časové oblasti

Autokorelační funkce

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Vrací podobnost úseků daného mikrosegmentu (čím větší výsledná hodnota, tím podobnější úseky posunuté o m vzorků).

$$R(m, n) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} (s(k)\omega(n-k))(s(k+m)\omega(n-k+m))$$

- Je-li signál periodický s periodou P , $R(m, n)$ nabývá maxima pro $m=0, P, 2P, \dots$
- Předpokládá délku mikrosegmentu aspoň $2P$.
- Použití:
  - Používá se k zjišťování periodicity signálu základního tónu řeči.
  - Základ pro výpočet koeficientů LPA

Analýza signálu ve frekvenční oblasti

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Transformuje digitální řečový signál z časové oblasti do frekvenční oblasti.
- Využívá k tomu nejčastěji Fourierovu transformaci.
- Nejčastěji používané druhy analýzy ve frekvenční oblasti:
  - krátkodobá Fourierova transformace
  - krátkodobá diskrétní Fourierova transformace
  - rychlá Fourierova transformace
  - kepstrální analýza
  - lineární predikce
  - ...

Analýza signálu ve frekvenční oblasti

Krátkodobá Fourierova transformace

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém
VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Vychází z Fourierovy transformace:

$$S(\omega, t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} s(k)h(t - k)e^{-j\omega k}$$

- Obyčejnou Fourierovu transformaci získáme fixací času t .
  - $|S(\omega, t)|$ – amplituda složky akustického spektra odpovídající frekvenci ω v čase t .
  - $h(n)$ – váhová funkce okénka.
- Předpokládá na vstupu periodickou funkci – zvuk je periodický na krátkých časových úsecích.
  - Při jejím použití se předpokládá, že zpracováváný mikrosegment se periodicky opakuje.

Analýza signálu ve frekvenční oblasti

Diskrétní Fourierova transformace

Dialogové systémy

Luděk Bártek

Základy fonetiky

Úvod do počítačového zpracování zvuku

Komunikace uživatel – dialogový systém

VoIP
SIP

Zpracování digitalizovaného signálu

Analýza digitalizovaného signálu v časové oblasti

Analýza digitalizovaného signálu ve frekvenční oblasti

- Používá se pro vyjádření spektrálních vlastností periodických posloupností s periodou N vzorků resp. konečných posloupností délky N vzorků.
- Výpočet koeficientů $X(k)$ DFT:

$$X(k) = \sum_{n=0}^{N-1} x(n) \exp(-j \frac{2\pi}{N} kn) = \sum_{n=0}^{N-1} x(n) W_N^{-kn}$$

- $|X(k)|$ – intenzita k . spektrálního koeficientu, frekvence závisí na velikosti mikrosegmentu N a vzorkovací frekvenci.
- $x(n)$ – n . vzorek daného mikrosegmentu
- $W_n = \exp(j * 2\pi / N) = \cos(2\pi / N) + j * \sin(2\pi / N)$.
- Výpočet n . vzorku na základě hodnot $X(k)$ – IDFT:

$$x(n) = \frac{1}{N} \sum_{k=0}^{N-1} X(k) \exp(j \frac{2\pi}{N} kn) = \frac{1}{N} \sum_{k=0}^{N-1} X(k) W_N^{kn},$$

Analýza signálu ve frekvenční oblasti

Rychlá diskrétní Fourierova transformace

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Výpočet spektrálních koeficientů pomocí DFT – n^2 operací nad komplexními čísly.
- Pomocí FFT – $N * \log_2 N / 2$ operací násobení.
- FFT požaduje, aby délka analyzovaného segmentu byla mocninou 2.

Analýza signálu ve frekvenční oblasti

Kepstrální analýza

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Vychází z modelu činnosti hlasového ústrojí.
- Řečové kmity lze modelovat jako odezvu lineárního systému na buzení sestávající ze sledu pulzů pro znělou řeč a šumu pro neznělou.
- Kepstrum – $X(k) = IFFT(FFT(x(k)))$
- Kepstrální analýza umožňuje z řeči oddělit parametry buzení a parametry hlasového ústrojí.
- Využití:
  - ocenění fonetické struktury řeči – znělost perioda základního tónu, formanty, ...
  - rozpoznávání slov
  - verifikace a identifikace mluvčího
  - ...

Analýza signálu ve frekvenční oblasti

Lineární prediktivní analýza

Dialogové
systémy

Luděk Bártek

Základy
fonetiky

Úvod do
počítačového
zpracování
zvuku

Komunikace
uživatel –
dialogový
systém

VoIP
SIP

Zpracování di-
gitalizovaného
signálu

Analýza
digitalizovaného
signálu v časové
oblasti

Analýza
digitalizovaného
signálu ve
frekvenční
oblasti

- Jedna z nejefektivnějších metod analýzy akustického signálu – zajišťuje velmi přesné odhady parametrů při relativně malé zátěži.
- Vychází z předpokladu, že $s(k)$ lze popsat jako lineární kombinaci N předchozích vzorků a buzení $u(k)$:

$$s(k) = - \sum_{i=1}^N a_i s(k-i) + Gu(k)$$

kde G je koeficient zesílení a N řád modelu.

- Použití:
  - určování spektrálních charakteristik modelu hlasového ústrojí
  - z chyby predikce lze odvodit poznatky o znělosti a určit frekvenci základního hlasivkového tónu
  - koeficienty a_i nesou informaci o spektrálních vlastnostech – lze je použít jako příznaky pro rozpoznávání řeči.